Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A növényi fehérjékre és növényi olajokra vonatkozó fenntartható uniós stratégia felé

(saját kezdeményezésű vélemény)

(2023/C 75/13)

Előadó: **Lutz RIBBE**

Közgyűlési határozat:	2022.1.20.
Jogalap:	eljárási szabályzat 52. cikk (2) bekezdés
	saját kezdeményezésű vélemény
Illetékes szekció:	„Mezőgazdaság, vidékfejlesztés és környezetvédelem” szekció
Elfogadás a szekcióülésen:	2022.10.5.
Elfogadás a plenáris ülésen:	2022.10.27.
Plenáris ülésszak száma:	573.
A szavazás eredménye	
(mellette/ellene/tartózkodott)	158/2/3

1. **Következtetések és ajánlások**

1.1. Az Unión belüli állattenyésztés (beleértve a húskészítményeket és a tejtermékeket, valamint a tojást) a mezőgazdasági ágazat gazdaságilag jelentős eleme, az utóbbi években azonban egyre inkább társadalmi viták kereszttüzébe kerül, többek között abból adódóan, hogy az intenzív állattartás regionális és globális szinten is komoly környezeti hatásokkal jár, illetve hogy az ágazat erőteljesen függ a takarmánybehozataltól. Ez utóbbi aggályokat vet fel az EU takarmány- és élelmezésbiztonságával kapcsolatban. Különösen a magas fehérjetartalmú növényektől való importfüggőség jelentős (kb. 75 %).

1.2. Az Unión kívüli szántóterület iránti implicit igényétől eltekintve az állattenyésztési ágazat az Európai Unión belüli szántóterületnek is jelentős részére tart igényt. A betakarított növények mintegy 50 %-át takarmányként állati termékek előállítására használják; és kevesebb mint 20 %-át használják közvetlenül növényi táplálékként emberi fogyasztásra.

1.3. Évek óta folynak a tárgyalások egy „európai fehérjestratégiáról”, de nem sok minden történt eddig azon kívül, hogy többször állást foglaltak amellett, hogy fejleszteni kell az európai fehérjenövény-termesztést. Ezzel a véleménnyel az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (EGSZB) iránymutatást kíván adni arról, hogy milyen további szempontokat kellene figyelembe venni.

1.4. Az EGSZB megállapítja, hogy az EU-ban nem annyira a tulajdonképpeni (növényi) élelmiszer-ágazatban („food”) van fehérjehiány, hanem sokkal inkább a takarmánykeverékek ágazatában („feed”). Sok jó ok van az Unión belüli fehérjetermesztés kibővítésére és különösen arra, hogy a gyepterületet is jobban bevonják az állatok takarmányozásába. Ugyanakkor a meglévő potenciál ellenére – pusztán mennyiségi szempontból – nem lehet teljes egészében európai termeléssel kiváltani a jelentős fehérjebehozatalt anélkül, hogy ez alapvetően kihatna a mezőgazdasági termelés más területeire.

1.5. Az EGSZB kiemeli továbbá, hogy ha az EU-ban bővítik az olajnövények termesztését, az olyan pozitív hatásokhoz is vezethet, mint a traktorok üzemanyag-önellátása, az olajpogácsa-kínálat növekedése, amely kiváló fehérjetakarmány-potenciállal rendelkezik, valamint a vetésforgó bővülése.

1.6. Van ugyanis egy mindenképpen korlátozó tényező, nevezetesen a rendelkezésre álló mezőgazdasági terület. Bár mind a hagyományos, mind az ökológiai gazdálkodásban folyamatosan innovatív intézkedéseket hoznak a termelés fokozása érdekében, ezek nagyságrendjüket tekintve be vannak határolva. Az EGSZB ezért úgy véli, hogy az EU-nak sürgősen tanulmányt kellene készítenie az EU-n belül termeszthető fehérje- és olajnövényekben rejlő európai potenciálról és az erre használt földterület arányáról.

1.7. Az „európai fehérjestratégia" fontos elemévé kell tenni, hogy az európai és a globális élelmezésbiztonságot, az ellátási autonómiát és a fenntarthatóságot illetően az állattenyésztés összességében összeegyeztethetővé váljék az EU saját céljaival és az ENSZ-célokkal. Az Európai Unión belüli fehérjetermesztés fokozása ennek csupán egy aspektusa. Világszinten az ENSZ fenntarthatósági céljaival összeegyeztethetetlennek tűnik az olyan fejlődés, amelynek keretében globális szinten az egy főre jutó átlagos hús- és tejtermékfogyasztás közelít a fejlett gazdaságok mai szintjéhez.

1.8. Az európai fehérje- és olajstratégiának a vidéki térségekre vonatkozó hosszú távú uniós jövőképpel összhangban hozzá kell járulnia a vidéki területek fenntartható fejlődéséhez is, például új, önfenntartó regionális értékláncok kialakítása révén.

1.9. Németországban egy, a szövetségi kormány által létrehozott „Mezőgazdasági Jövőbizottság" (ZKL), amelyben valamennyi társadalmilag releváns csoport képviseltette magát, holisztikus megközelítés keretében javaslatokat dolgozott ki egy fenntartható agrár-élelmiszeripari rendszerre, kitérve az állattenyésztési ágazatra is. Ennek során javaslatokat tettek a termelési módok megváltoztatására; ezeket egy sor különböző eszköz segítségével valósítanák meg (piacokon és támogatásokon keresztül történő jutalmazás), hogy lehetőleg minden termelő számára lehetővé tegyék az igazodást. Az EGSZB javasolja az Európai Bizottságnak, hogy vizsgálja meg alaposabban, hogyan is néz ki ez a folyamat, és mérlegelje, nem lenne-e ez megfelelő egy európai fehérjestratégia kidolgozásához is.

1.10. A stratégiai ellátási autonómia céljait is szolgáló fehérjestratégiának az alábbi elemeket kellene magában foglalnia:

— a kutatás és az innováció előmozdítása a növényi alapú fehérjék területén a teljes értéklánc mentén, valamint a növényi alapú fehérjeforrások szükségletorientált és optimalizált felhasználása érdekében,

— az Európai Unión belüli fehérjepotenciál fejlesztése és hathatósabb támogatása,

— a magas szintű európai normáknak megfelelően előállított növényi alapú fehérjék fenntartható hazai termelésének megerősítése,

— a regionális értékláncok és a regionális feldolgozási kapacitások fejlesztése és bővítése,

— folyamatos együttműködés az intézményekkel és a mezőgazdasági szervezetekkel a növényi fehérjék hazai termesztésének és élelmiszer- és takarmányipari felhasználásának előmozdítása érdekében,

— a terméspotenciál további növelése a nemesítési stratégiák javítása és kiszélesítése révén,

— az oktatási és tanácsadási szolgáltatások és a tudástranszfer bővítése,

— a fehérjenövények termesztésének lehetővé tétele és megkönnyítése az ökológiai jelentőségű területeken,

— az állattenyésztés és a regionális takarmánypotenciál szorosabb összekapcsolása;

— a kibocsátásokból származó szennyezésre (a felszíni vizek és a talajvíz nitráttartalma, ammónia stb.) vonatkozó aktuális határértékek következetes betartása, valamint a külső költségek internalizálása,

— az állatjólétet kimondottan szem előtt tartó állattartási módok előmozdítása a fogyasztók tájékoztatásán és a termékek jelölésén keresztül,

— termelési és minőségi normák meghatározása az olyan termékek importjának egészségügyi és környezeti hatásaival kapcsolatban, amelyek konkurenciát jelentenek az EU-ban gyártott termékek számára,

— kísérő tájékoztató kampány a különböző táplálkozási szokások környezeti és egészségügyi következményeiről.

2. **Bevezetés és háttér**

2.1. Az uniós agrárpolitika és az európai mezőgazdaság gyakorlata sikeres volt az élelmiszer-ellátás tekintetében, most azonban – egyebek mellett „a termelőtől a fogyasztóig” stratégia révén – erőteljesebben összpontosít a fenntarthatóság kérdéseire, a zöld megállapodásban foglalt célok és a fenntartható fejlődési célok elérésére. Emellett legkésőbb a Covid19-világjárvány és az ukrajnai háború óta középpontban áll a „stratégiai ellátási autonómia” is.

2.2. Az Unión belüli állattenyésztés (beleértve a húskészítményeket és a tejtermékeket, valamint a tojást) gazdaságilag jelentős elem, az utóbbi években azonban különböző okokból egyre inkább társadalmi viták kereszttüzébe kerül. Az egyik szempont, hogy az ágazat erőteljesen függ a takarmánybehozataltól.

2.3. Az Európai Parlament *a fehérjenövények termesztésének ösztönzésére irányuló európai stratégiáról* szóló állásfoglalásában ([1]) rámutat arra, hogy az EU „az állattenyésztési ágazat által támasztott magas kereslet miatt […] jelentős hiányt szenved növényi fehérjékben”, és hogy ez a helyzet „csak igen csekély mértékben javult annak ellenére, hogy […] immár a bioüzemanyag-termelésből származó társtermékeket is felhasználnak a takarmánytermelésben”. A fehérjenövény-termesztés „a szántóterületek csupán 3 %-át foglalja el, és [az EU] a növényi fehérjék több mint 75 %-át importálja, főként Brazíliából, Argentínából és az Egyesült Államokból” ([2]), noha a fehérjében gazdag növények uniós össztermelése 1994 és 2014 között 24,2 millió tonnáról 36,3 millió tonnára nőtt (+ 50 %); ugyanakkor azonban a teljes fogyasztás ugyanezen időszak alatt 39,7 millió tonnáról 57,1 millió tonnára emelkedett (+ 44 %) ([3]). Az olyan politikai döntések, mint a Blair House-megállapodás, alapvető szerepet játszottak ezeknek a függőségeknek a kialakulásában.

2.4. Jelentős, sőt, a takarmányiparban egyenesen kiemelkedő szerepet játszik a takarmánykeverékek fontos összetevője, „a szójaliszt ([4]), mivel sok fehérjét (40 % felett) és aminosavat tartalmaz, valamint egész évben rendelkezésre áll, így nincs szükség az összetétel gyakori módosítására ([5])”. Az Európán belüli szójafogyasztás az 1960-as 2,4 millió tonnáról évi közel 36 millió tonnára nőtt. E hatalmas szójakereslet kielégítéséhez közel 15 millió hektár földterület szükséges, „amelyből 13 millió hektár Dél-Amerikában található ([6])”; ez meghaladja Németország teljes szántóterületének méretét (11,7 millió hektár) ([7]). Az importált szója túlnyomó része (kb. 94 %-a) géntechnológiával módosított fajtákból áll.

2.5. Az európai bizottsági dokumentumban ([8]) említett magas (15 % feletti) fehérjetartalmú fehérjenövények „az Unió teljes növényi nyersfehérje-ellátásának mintegy 1/4-ét jelentik. A gabonafélék, illetve a gyepterületek **jelentősen** hozzájárulnak ugyan az Unió teljes növényifehérje-ellátásához”, meglepő módon azonban az Európai Bizottság a növényi fehérjékkel kapcsolatos stratégiai felülvizsgálatában a gabonaféléket, illetve a gyepterületeket „alacsony fehérjetartalmuk, illetve kis piaci jelentőségük miatt” nem veszi figyelembe ([9]). Az EGSZB nem tudja elfogadni ezt az érvet.

2.6. A magas import – különösen a szója esetében – elsődlegesen azzal függ össze, hogy a szója az Egyesült Államokban és Dél-Amerikában fennálló természetes termesztési feltételek miatt ott jóval költségtakarékosabban termeszthető; emellett a részint lényegesen alacsonyabb szintű környezetvédelmi és szociális normák is szerepet játszanak; példa erre a természetes erdők dél-amerikai irtása, valamint az őslakos népek és a kisgazdálkodók elűzése ([10]). Az EGSZB üdvözli, hogy az Európai Bizottság elismerte a problémát, és elkötelezett az „erdőirtásmentes ellátási láncok” mellett ([11]).

([1]) Az Európai Parlament 2018. április 17-i állásfoglalása a fehérjenövények termesztésének ösztönzésére irányuló európai stratégiáról (HL C 390., 2019.11.18., 2. o.).

([2]) Az Európai Parlament 2018. április 17-i állásfoglalása (HL C 390., 2019.11.18., 2. o.), E. pont; az EGSZB megjegyzése: a 75 %-os függőség a magas fehérjetartalmú fehérjenövényekre vonatkozik; az állatok fűfélék és gabonafélék révén történő jelentős fehérjeellátása számos vitában érthetetlen módon elsikkad!

([3]) Az Európai Parlament 2018. április 17-i állásfoglalása (HL C 390., 2019.11.18., 2. o.), L. pont.

([4]) A Bizottság jelentése a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek az uniós növényifehérje-termelés fejlesztéséről (COM(2018) 757 final), 2. o.

([5]) COM(2018) 757 final, 4. o.

([6]) Az Európai Parlament 2018. április 17-i állásfoglalása (HL C 390., 2019.11.18., 2. o.), L. pont.

([7]) Az Európai Unió teljes mezőgazdasági területe (beleértve a legelőket és a réteket) az Eurostat szerint mintegy 174 millió hektár. (Brexit előtti adat).

([8]) COM(2018) 757 final.

([9]) Az Európai Parlament 2018. április 17-i állásfoglalása (HL C 390., 2019.11.18., 2. o.).

([10]) Az EGSZB véleménye: Az uniós piacon forgalomba hozott termékekkel összefüggő erdőirtás és erdőpusztulás kockázatának minimálisra csökkentése (HL C 275., 2022.7.18., 88. o.).

([11]) Az EGSZB véleménye: Az uniós piacon forgalomba hozott termékekkel összefüggő erdőirtás és erdőpusztulás kockázatának minimálisra csökkentése (HL C 275., 2022.7.18., 88. o.).

Az EU sem a KAP legutóbbi reformjavaslataiban, sem a Mercosur-államokkal folytatott tárgyalások során nem állt elő megfelelő kezdeményezésekkel, amelyek az importfüggőség tényleges csökkenéséhez vezethetnének.

2.7. Ennek kapcsán érdemes megemlíteni, hogy az eddigi KAP keretében a fehérjetermesztés nagyban profitált az úgynevezett ökológiai jelentőségű területekből, amelyek a reform után meg fognak szűnni: „A nitrogénmegkötő növények jelentik a leggyakrabban bejelentett növénytípust az ökológiai jelentőségű területen"; az ökológiai jelentőségű területek 37 %-át ennek megfelelően hasznosítják. Az új KAP végrehajtására benyújtott nemzeti stratégiai tervek kiértékelése még várat magára, így az EGSZB-nek még nem áll módjában nyilatkozni arról, hogy azok javuláshoz vagy romláshoz fognak-e vezetni. Igaz, hogy számos lehetőség áll a tagállamok rendelkezésére a termelés támogatására (különösen a termeléstől függő kifizetés), de az első elemzések arra engednek következtetni, hogy a) nem minden tagállam él majd ezekkel a lehetőségekkel és b) a támogatások nagysága nem elég vonzó.

2.8. Az EBGSZ álláspontja egyértelmű, „minden szempontból" kívánatosnak tartja „javítani az Unió fehérjeellátással kapcsolatos autonómiáját. A szójabab harmadik országokból történő behozatala egyes termelő országokban felelős lehet az erdőirtásért, az erdőpusztulásért és a természetes ökoszisztémák pusztulásáért. Ha az Unióban fejlesztenék a magas fehérjetartalmú hüvelyesek és hüvelytermések termesztését, kevesebb importra lenne szükség, ami kedvező hatással lenne az éghajlatra és a környezetre ([12]);

2.9. Ezt az álláspontot semelyik oldalról nem vitatják. Sőt, az Európai Unión belül már régóta eszmecsere zajlik egy megfelelő európai fehérjestratégia szükségességéről, ugyanakkor az európai fehérjetermesztés fokozásával kapcsolatos nyilatkozatokon és a 2.7. pontban említett eszközökön túlmenő érdemi lépésekre mindeddig nem került sor. Messze vagyunk tehát egy hathatós európai fehérjestratégiától.

2.10. A Covid19-világjárvány kezdete, de legkésőbb az ukrajnai háború óta egyértelmű, hogy a globális munkamegosztás és a kereskedelmi kapcsolatok nem csak kedvező következményekkel járnak. Problémákhoz is vezethetnek, amelyeket eddig egyáltalán nem, vagy csupán elégtelenül mérlegeltek. Az új jelszó a stratégiai ellátási autonómia. Mindegy, hogy a maszkok, a gyógyszerek, a félvezetők vagy a fosszilis energia – a gáz, az olaj és a szén – terén felmerülő ellátási hiányokra gondolunk: a függőségek szélsőséges gazdasági és társadalmi problémákhoz vezethetnek.

2.11. Az ukrajnai háború és annak várhatóan hosszú távú hatásai tartósan érinteni fogják mind az európai, mind a globális mezőgazdasági ágazatot és az európai élelmiszeripart, és változtatásokat tesznek szükségessé.

2.12. *Az ukrajnai háború és annak gazdasági, társadalmi és környezeti hatása* című állásfoglalásában ([13]) ezért mutat rá az EGSZB arra, „hogy a konfliktus elkerülhetetlenül súlyos következményekkel jár majd az EU agrár-élelmiszeripari ágazatára nézve, amely további támogatást igényel; ezért hangsúlyozza, hogy az EU-nak meg kell erősítenie elkötelezettségét a **fenntartható élelmiszerrendszerek** megvalósítása mellett, ugyanakkor […] különösen fontos, hogy az EU az alapvető mezőgazdasági termékek és alapanyagok behozatalától való függőség csökkentése révén javítsa élelmezésbiztonságát".

2.13. Egyidejűleg az EGSZB rámutat, „hogy a háború hatásainak kezelése nem történhet az éghajlat-politikai fellépés és a fenntarthatóság kárára", és hogy az ENSZ 2030-ig tartó időszakra vonatkozó fenntartható fejlődési menetrendjének fenntartható fejlődési céljai a békét, a biztonságot, valamint a szegénység csökkentését is előmozdítják. Az **európai zöld megállapodás** előrelépéseket jelentene a 2030-as ENSZ-menetrend és az igazságos átmenet megvalósítása felé.

2.14. Az uniós állam- és kormányfők is foglalkoztak ezzel a kérdéssel, méghozzá a 2022. március 11-i versailles-i nyilatkozatban, amely rögzíti: „Az alapvető importált mezőgazdasági termékektől és inputanyagoktól való függőségünk csökkentése – mindenekelőtt a növényi alapú fehérjék uniós termelésének növelése – révén javítani fogjuk élelmezésbiztonságunkat ([14])."

([12]) Az EGSZB feltáró véleménye a francia elnökség felkérésére: Élelmezésbiztonság és fenntartható élelmiszerrendszerek (HL C 194., 2022.5.12., 72. o.), 1.3. ii. pont.
([13]) Az EGSZB állásfoglalása, elfogadva a 2022. március 24-i plenáris ülésen (HL C 290., 2022.7.29., 1. o.).
([14]) https://www.consilium.europa.eu/media/54794/20220311-versailles-declaration-hu.pdf

3. **Tények és tendenciák**

3.1. Az EGSZB szerint az átfogó európai fehérjestratégia kidolgozásakor még inkább rendszerszintű kérdéseket kell megvitatni és tekintetbe venni. Ide tartozik azon kérdés tisztázása, hogy miként értékelendő a jelenlegi rendszer az európai stratégiai ellátási autonómia tekintetében, illetve a globális és regionális fenntarthatósági szempontok alapján; milyen előnyei és hátrányai vannak a mezőgazdasági termelőkre, a fogyasztókra, a környezetre és a haszonállatokra nézve. Ugyanakkor mérlegelni kell az aktuális tendenciákat is, amelyek kihatnak a fehérjeellátás területére.

Élelmiszer, üzemanyag vagy takarmány – mit termesztünk, és mi történik a betakarított mezőgazdasági növényekkel?

3.2. A jelenlegi nagyarányú európai hústermelés nem lenne lehetséges a nagy mennyiségű fehérjeimport nélkül, noha a mezőgazdasági termények nagy részét már ma is takarmányozásra használják. Németországban például az összes megtermelt növény közel kétharmadát(!), ezen belül szinte a teljes gyepterületet (amelyet mi, emberek természetesen nem is tudunk közvetlenül hasznosítani), valamint a kukorica és a gabona 60 %-át ([15]). A mennyiséget tekintve a termények második legfontosabb alkalmazási területét nem a növényi élelmiszerek jelentik, hanem a technikai energia előállítása (kukorica biogáz céljára, repce biodízel céljára, valamint gabona és cukorrépa bioetanol céljára). Csupán harmadik helyen következik a növények élelmiszerként történő közvetlen felhasználása. A Németországban fogyasztott növényi élelmiszerek – alapvetően a kenyérgabona, a burgonya, a cukor, a repceolaj és a zöldségek – a teljes növénytermesztés mindössze 11 %-át teszik ki!

3.3. Az importált növényi fehérjék 93 %-át is takarmányozásra használják. Az efféle behozatal, valamint a hústermelés nagyságrendje és intenzitása az utóbbi években számos társadalmi vita tárgyát képezte.

3.4. Két dolgot kell felismerni: először is az EU-ban nem annyira a tulajdonképpeni (növényi) élelmiszer-ágazatban („food") van fehérjehiány, hanem sokkal inkább a takarmánykeverékek ágazatában („feed"). Másodszor pedig nem lehet teljes egészében európai termeléssel kiváltani a jelentős fehérjebehozatalt anélkül, hogy ez alapvetően kihatna a mezőgazdasági termelés más területeire.

3.5. Van ugyanis egy mindenképpen korlátozó tényező, nevezetesen a rendelkezésre álló mezőgazdasági terület. Bár mind a hagyományos, mind az ökológiai gazdálkodásban folyamatosan innovatív intézkedéseket hoznak a termelés fokozása érdekében, ezek nagyságrendjüket tekintve be vannak határolva. Így az olajos magvakat feldolgozó ágazat németországi szervezete (OVID) alapos elemzés után arra az eredményre jutott, hogy „ezeknek a fehérjeforrásoknak a beszerzési csatornáit […] továbbra is biztosítani kell, mivel a hazai fehérjékkel történő maradéktalan önellátás továbbra sem reális" ([16]).

3.6. Ezeket az alapvető állításokat nem szabad félreérteni: számos jó ok van a fehérjenövények és az olajnövények Európai Unión belüli fokozott termesztésének intenzív támogatására. Ezek nitrogént kötnek meg a talajban, csökkentik az ásványi nitrogén iránti szükségletet, javítják a talaj minőségét és termékenységét, és kedvezően hozzájárulnak az éghajlat védelméhez (pl. kisebb közlekedési igény, kevesebb erdőirtás, alacsonyabb alapanyag-felhasználás). A kibővített vetésforgók csökkentik a kártevők előfordulását és kedvezően hatnak a biológiai sokféleségre. Napjainkban a mezőgazdasági terület csupán nagyon csekély hányadát (mintegy 3 %-át) művelik meg fehérjenövényekkel. Ennek nagyon is észszerű kiterjesztését azonban szükségszerűen más művelési formák – például egyéb étkezési és energianövények termesztése – rovására lehet csak megvalósítani, vagy pedig úgy, hogy az versenyhelyzetet teremt például más természetvédelmi intézkedésekkel.

Aktuális tendenciák

3.7. Ezért először is ajánlatos leírni és elemezni a tendenciákat, amelyek kihathatnak a jövőbeni állattenyésztésre és -takarmányozásra, és ezáltal a fehérjeszükségletre és a fehérjeminőségre.

([15]) 2017-ben az EU(27) mezőgazdasági hasznosítású területe 178,7 millió hektár volt: ebből 105,5 millió hektár volt szántóterület, melynek 63 %-át (azaz 66,8 millió hektárt) használtak takarmánytermesztésre (https://de.statista.com/statistik/daten/studie/1196852/umfrage/landwirtschaftliche-flaechen-in-der-eu-nach-nutzungsart/).

([16]) OVID, *Fehérjestratégia 2.0*, 2019.

3.7.1. Egyfelől már kirajzolódik egy megváltozott fogyasztói és fogyasztási magatartás. Egyre több fogyasztó vesz vissza a húsfogyasztásból vagy mond le teljes egészében a húsevésről. Az Európán belüli nagymértékű húsfogyasztást mára már táplálkozás-élettani okokból is megkérdőjelezik. Néhány tagállamban már megfigyelhető a húsfogyasztás csökkenése ([17]). Ez nemcsak a statisztikákból olvasható ki egyértelműen, hanem az élelmiszerboltok polcain is megmutatkozik, ahol érzékelhetően egyre több a fehérjenövényekből előállított húshelyettesítő termék.

3.7.2. Egy második tendencia úgy írható le, hogy „kevesebb, de jobb minőségű húst”: egyre több a prémium termék, amelyek esetében nagyobb hangsúlyt helyeznek az állatjóllétre és a regionális jellegre, ami kihat a takarmányozásra. Így egyre több fogyasztó figyel arra, hogyan tartják az állatot, és hogy például helyben termelt takarmánnyal és/vagy géntechnológiától mentes takarmánnyal etetik-e azt, legeltetik-e stb. Az EU-ban már most is nagyfokú a különbségtétel ezen az alapon.

3.7.3. Ezt a tendenciát korábban kis piaci résnek tekintették, mára azonban döntő változások jelei mutatkoznak: több tagállamban már számos nagy üzletlánc emelte fokozatosan a friss hústermékekkel szemben támasztott követelményeit az állatvédelem és a környezeti fenntarthatóság vonatkozásában. További radikális változások várhatók: néhány nagy diszkontlánc 2030-tól frisshússzortimentjének 100 %-át kizárólag szabad levegőn tartásból és prémium állattartásból fogja beszerezni. Az átállás a haszonállatok valamennyi csoportját érinti (marha, sertés, csirke és pulyka).

3.7.4. Az Unión belüli ökológiai termesztés tervezett, illetve már folyamatban lévő erősödése szintén hatással lesz a takarmányellátásra (és a szójabehozatalra). Az Európai Bizottság adatai szerint az ökológiai állattartás eddig évente 10 %-kal nőtt. „A termelőtől a fogyasztóig” stratégia 25 %-os célja ezen tovább lendítene, ha a piacok ennek megfelelően fejlődnek, amit a KAP elő kíván segíteni. Mivel világszerte a szójababnak csupán 6 %-át hozzák forgalomba géntechnológiával nem módosított szójaként, az üzemeknek alternatívákat kell keresniük és/vagy több takarmányt kell előállítaniuk a gazdaságon belül.

3.7.5. A tej tekintetében is egyértelmű változásokat lehet már érzékelni: az élelmiszer-kiskereskedelem számos tagállamban olyan tejet és tejtermékeket követel meg a tejüzemektől, amelyek esetében a tehenek takarmányozásához nem alkalmaztak géntechnológiát. Ez azt eredményezte, hogy például Németországban a tejtermelés nagyjából 70 %-ánál már nem használnak szójalisztet. A piac kezd különbséget tenni – erre példa, hogy nem mindegy, hogy a tej legeltetett, szénával etetett vagy alpesi állatból származik-e. A tejtermékek azonban a jövőben is alapvető fehérjeforrások maradnak, amelyek – kiegyensúlyozott étrendben – a népesség valamennyi korcsoportja számára hozzáférhetőek.

3.7.6. Ezzel összefüggésben emlékeztetni kell az EGSZB *A külterjes állattenyésztés és a szerves trágyák előnyei az európai zöld megállapodás kontextusában* című tájékoztató jelentésére ([18]), amely nemcsak amiatt méltatja az állandó legelőkön és gyepterületeken alapuló külterjes állattenyésztést, mert az különös jelentőséggel bír a biológiai sokféleség szempontjából és egyéb ökológiai és termesztési szolgáltatásokat nyújt, hanem azért is, mert kulcsfontosságú szerepet játszik „a fenntartható, egészséges, biztonságos és jó minőségű élelmiszerek biztosításában, ami még inkább fontos, ha figyelembe vesszük, hogy folyamatosan nő a világ népessége”. Az EGSZB egy további állásfoglalása szintén hangsúlyozza, hogy jobban szem előtt kell tartani, hogy „a legelők/lucernások fontos fehérjeforrások a kérődzők számára” ([19]).

3.7.7. Egy további, teljesen másfajta fejlődési irány az úgynevezett műhús, amely katasztrofális gazdasági következményekkel járhat a mezőgazdaságra, a hagyományos állattenyésztésre és a teljes agrár-élelmiszeripari ágazatra nézve. A műhúsnak ugyanis semmi köze a húshoz, az egy laboratóriumokban előállított ipari termék. Ez a tendencia nem a fogyasztóktól és nem a mezőgazdasági termelőktől ered, hanem olyan nagy multinacionális konszernektől, mint a Cargill, a Tyson Foods vagy a Nestlé. Ezek különféle módszereket kutatnak, illetve fejlesztenek annak céljából, hogy mesterséges hússzövetet állítsanak elő ipari laboratóriumokban. Érvelésük szerint azt, amit a mezőgazdasági termelők mindig is csináltak a történelem során a hagyományos állattartás keretében (nevezetesen hogy sejteket növesztenek), egy laboratóriumban sokkal kevesebb földterület felhasználásával el lehet végezni. Ugyanakkor továbbra is kétséges a

([17]) Németországban az egy lakosra jutó sertéshúsfogyasztás 1995 és 2020 között 39,8 kilogrammról 31 kilogrammra esett vissza.
([18]) EESC tájékoztató jelentése: *A külterjes állattenyésztés és a szerves trágyák előnyei az európai zöld megállapodás kontextusában*.
([19]) Az EGSZB feltáró véleménye a francia elnökség felkérésére: Élelmezésbiztonság és fenntartható élelmiszerrendszerek (HL C 194., 2022.5.12., 72. o.).

vízmegtakarítás, és aggályos a többi erőforrás felhasználása, csakúgy, mint a „minőséggel” és a kapcsolódó termelési költségekkel kapcsolatos ismeretlen tényezők. Az EGSZB kéri, hogy indítsanak széles körű társadalmi vitát az ezzel a lehetséges fejlődési iránnyal és annak az állattenyésztőkre és a hústermelési láncra gyakorolt negatív következményeivel kapcsolatos aggodalmakról, amelyek valamennyi tagállam gazdaságát és foglalkoztatási szintjét, valamint az Európai Unió egészét károsíthatják.

Reakciók a politika részéről

3.8. Mára már egyértelmű reakciók érkeznek a politika részéről, amelyek tartalmilag részben még messzebb mennek, mint „a termelőtől a fogyasztóig” stratégia, és amelyeket teljesen másfajta társadalmi vita keretében alakítottak ki. Németországban például a szövetségi kormány 2020 júliusában felállította a „Mezőgazdasági Jövőbizottságot” (ZKL), amely 32 tagból állt, akik a legkülönfélébb társadalmi csoportokból érkeztek, beleértve a hagyományos gazdaszövetségeket és a tudomány területét. A jövőbizottság célja az volt, hogy kidolgozzon egy széles társadalmi rétegek által elfogadott jövőképet a mezőgazdasági és élelmiszeripari rendszer számára. Az ajánlásokat 2021 júniusában egyhangúlag elfogadták és közzétették. Ezek egy közös alapelvet követtek: a mezőgazdaság azáltal tehető a leghatékonyabban és legtartósabban felelősségteljesebbé környezeti és (állat)etikai szempontból, ha sikerül megoldásokat találni arra, hogy új eszközök bevezetése révén pénzügyileg jutalmazzák és ezáltal gazdaságilag jövedelmezővé tegyék a fenntarthatóbb termelési módokat.

3.9. Az állattenyésztés területének vonatkozásában a „Mezőgazdasági Jövőbizottság” csatlakozik a Szövetségi Mezőgazdasági Minisztérium által létrehozott Állattenyésztési kompetenciahálózat (Kompetenznetzwerk Nutztierhaltung) ajánlásaihoz. Annak 2020 februárjában közzétett ajánlásai [20] átállási stratégiát irányoznak elő az állattenyésztés átalakításához, az állatjóllét szintjének jelentős emelésével. Ez magában foglalja az adók vagy járulékok révén történő finanszírozást, magasabb piaci árakkal és egy olyan támogatás nyújtásával összekapcsolva, melynek értelmében kötelezően jelölni kell a meghatározott tartási előírások szerinti állattartás módját. Ez döntő tényező ahhoz, hogy gazdasági perspektívát lehessen kínálni az érintett mezőgazdasági termelők számára. A cél, hogy az átállási stratégia eredményeként biztosított legyen az állattartó gazdaságok megélhetése úgy, hogy közben az állatállományok is csökkennek.

3.10. Összegzésképpen elmondható, hogy az európai állattartás jelenlegi formái részint alapvető különbségeket mutatnak mind az import (főként a szója) iránti keresletet tekintve, mind a környezetre gyakorolt regionális hatások szempontjából. Míg az inkább hagyományos, illetve területalapú, külterjes-ökológiai tartási formák többnyire regionális inputanyagokon és takarmányon alapulnak és átláthatóbb környezeti hatásokkal járnak (ami néha akár még a kultúrtájak fenntartásához is nélkülözhetetlen), az intenzív állattartás jelenlegi és egyre növekvő volumene megterheli a regionális környezetet, és – annak ellenére, hogy az EU-n belül eleve nagy szántóterületekre tart igényt – messzemenően importált takarmányokra támaszkodik, amelyek termesztése jelentős következményekkel jár a származási országokban (többek között hozzájárul a globális erdőirtáshoz és az éghajlatváltozáshoz, emellett társadalmi problémákat okoz).

3.11. Az „európai fehérjestratégia” fontos elemévé kell tehát tenni, hogy az európai és a globális élelmezésbiztonságot, az ellátási autonómiát és a fenntarthatóságot illetően az állattenyésztés összességében összeegyeztethetővé váljék az EU saját céljaival és az ENSZ-célokkal. Ennek egy aspektusa az Európai Unión belüli fokozott fehérjetermesztés, ugyanakkor világszinten az ENSZ fenntarthatósági céljaival összeegyeztethetetlennek tűnik az olyan fejlődés, amelynek keretében az egy főre jutó átlagos hús- és tejtermékfogyasztás globális szinten közelít a fejlett gazdaságok mai szintjéhez. Az állatállományok csökkentése elkerülhetetlen.

3.12. Elvben a ZKL már elvégzett egy ilyen értékelést a mai agrár-élelmiszeripari rendszerre vonatkozóan, méghozzá egy társadalmi vitafolyamat keretében, amelyet érdemes más uniós tagállamoknak és az Európai Bizottságnak is alaposabban elemezniük. Az értékelés egyfelől méltatja a mezőgazdaság által a társadalom számára kínált vitathatatlan pozitív szolgáltatásokat, ugyanakkor kritikusan megvizsgálja, min alapult az utóbbi években a termelés fejlődése, és ez milyen következményekkel járt: „A fejlődés hátulütői a természet és a környezet, az állatok és a biológiai körforgások túlzott

[20] https://www.bmel.de/SharedDocs/Downloads/DE/_Tiere/Nutztiere/200211-empfehlung-kompetenznetzwerk-nutztierhaltung.html

igénybevételének különböző formái, egészen az éghajlat veszélyes károsításáig. Egyidejűleg a mezőgazdaság gazdasági szempontból is válságban van. Különböző – nem utolsósorban politikai – tényezők olyan gazdálkodási módokhoz vezettek, amelyek sem ökológiailag, sem pedig gazdasági és társadalmi szempontból nem tarthatóak. […] Az uralkodó termelési formákkal járó külső költségekre tekintettel napjaink agrár-élelmiszeripari rendszerének változtatás nélküli továbbvitelét ökológiai és állatetikai, valamint gazdasági okokból egyaránt el kell vetni" ([21]).

4. **Kívánalmak: fenntartható fehérjeellátás, valamint az olajnövények szerepének erősítése**

4.1. Abban az Európában, ahol egyre inkább stratégiai célként ismerik el az ellátási autonómiát, mindenképpen helyénvaló az energiapolitikával történő összehasonlítás: a lehető legjobban csökkenteni kell az importfüggőséget, és középpontba kell állítani a szükségletek saját erőforrásokkal való fenntartható fedezését.

4.2. Az energiaágazattól eltérően, ahol a fosszilis tüzelőanyagok hiánya kompenzálható új technológiákkal (szél, nap, biomassza, hidrogén stb.), a globális élelmiszerágazatnak hozzá kell igazítania a termelést és a fogyasztást a véges természeti tőkéhez (értendő ez alatt elsősorban a földterület, de a biológiai sokféleség is). Ezzel egyidejűleg prioritási sorrendet kell meghatározni a mezőgazdasági termények felhasználása tekintetében. Kiemelt prioritásnak kell tekinteni az emberek elsősorban növényi termékekkel történő ellátását (gabona, gyümölcs, zöldség stb.). Szerencsére nem kell tartani attól, hogy az EU nem képes fedezni ezeket a szükségleteket a saját népessége számára. A világban tapasztalható éhezéssel kapcsolatos növekvő aggályokra tekintettel azonban szem előtt kell tartani, hogy a globális éhezés problémája nem oldható meg hústermeléssel, épp ellenkezőleg: a takarmány (csakúgy, mint az energetikai célú biomassza) konkurenciát jelent az élelmiszer számára.

4.3. Ezt a földhasználati konfliktust tovább élezi az, hogy a mezőgazdaság az EU szinte összes régiójában jelentős területhasználati versenynek van kitéve: a mezőgazdasági területek urbanizáció/beépítés és infrastruktúra stb. miatti csökkenése nyomán az EU számításai szerint az ilyen célra hasznosítható terület 2030-ig közel 1 millió hektárral csökkenhet.

4.4. Ezzel együtt globális összehasonlításban az EU kényelmes helyzetben van: az európai agrármodell elveihez igazodó uniós mezőgazdaság ([22]) egyértelműen képes arra, hogy elegendő mennyiségben biztosítson minden polgár számára kiváló minőségű növényi termékeket, emellett nagy mennyiségű takarmányt is rendelkezésre tud bocsátani, de nem annyit, amennyi a jelenlegi igények kielégítéséhez szükséges. Az Ukrajnából és Oroszországból az éhínség által érintett régiókba irányuló gabonaszállítmányok várható kiesésére tekintettel pedig fel kell tennünk a kérdést, nem kellene-e az EU-ban kevesebb gabonát takarmányként felhasználnunk (illetve az üzemanyaghoz adnunk) annak érdekében, hogy hozzá tudjunk járulni az éhezés növekvő globális problémájának megoldásához, és egyben növeljük a fehérjeellátást is.

4.5. Egy európai fehérjestratégia keretében szem előtt kell tartani, hogy a kérődzők (de nem csak a kérődzők) rendelkeznek egy olyan képességgel, amilyennel az emberek nem: képesek a fű hasznosítására! A gyepterület még az együregű gyomrú állatok (sertések és szárnyasok) esetében is kiegészítheti a takarmányadag egy részét. Ezáltal a gyepterület a fenntartható fehérjeellátás jelentős elemét képezné – ez jelenleg túl kevés figyelmet kap a politikai vitákban. Az EU által tavaly meghozott döntés, amelynek értelmében az állatok takarmányozásánál ismét engedélyezett az állati liszt és a rovarliszt, szintén hozzájárulhat a növényi fehérje takarmányozáson belüli arányának csökkentéséhez.

4.6. Az Olaj- és Fehérjenövény-termesztők Szövetsége (UFOP) szakmai testületeinek újabb tanulmányai, amelyek azt vizsgálták, milyen lehetőségek rejlenek a repcében és a hüvelyesekben a termesztést és a takarmányozást illetően, bizakodásra adnak okot azzal kapcsolatban, hogy technikailag van potenciál a jóval nagyobb mennyiségű repce és hüvelyes termesztésére és egyidejűleg a vetésforgók jelentős kibővítésére. A repce, illetve a hüvelyesek aránya elérheti a szántóterület 10–10 %-át, ami például a hüvelyesek (különösen a borsó, a lóbab, a szójabab és a csillagfürt) esetében a jelenlegi szint több mint kétszeresének felel meg. A több olajnövény tehát nem áll ellentétben a fenntartható földhasználattal, épp ellenkezőleg. Ugyanakkor ez csak más művelési formák terhére valósulhat meg.

4.7. Az említett tanulmány azonban azt is mutatja, hogy a jelenlegi állatállomány szükségletei nem fedezhetők önellátással, és hogy az állományt csökkenteni kell, ha közelebb akarunk kerülni a stratégiai ellátási autonómia céljához.

([21]) A ZKL zárójelentése.

([22]) Az EGSZB saját kezdeményezésű véleménye a következő tárgyban: A közös agrárpolitika 2013-as reformja (HL C 354., 2010.12.28., 35. o.).

4.8. Az EGSZB ezért sürgetően szükségesnek tartja, hogy az EU készítsen tanulmányt az EU határain belül termeszthető fehérje- és olajnövényekben rejlő európai potenciálról. Ennek során szem előtt kell tartani a földhasználat fenntarthatóságát (vetésforgók, a talaj termékenysége, beleértve a biológiai sokféleséget). E tanulmány eredményeiből azután le kellene vezetni, hogy mennyi terület szükséges az európai polgárok egészséges, növényi fehérjén alapuló élelmezéséhez. Ebből pedig megállapítható, mi marad állati takarmány céljára (illetve energetikai célokra), és ezáltal az is, hogy mit kell még importálni egy olyan állattenyésztéshez, amely a fenntarthatóság és az állatjóllét szempontját követő állattenyésztés európai és globális ökológiai határain belül marad. Egy európai fehérjestratégiának választ kell adnia arra a kérdésre is, hogy milyen következményekkel kell járnia a meglévő kereskedelmi megállapodásokra (például a Mercosurra), valamint arra, hogy hogyan lehet megvédeni az EU-ban fenntartható módon gazdálkodó mezőgazdasági termelőket a nem fenntartható termelésből származó importtól.

4.9. Az EGSZB fontosnak tartja hangsúlyozni, hogy az EU szántóterületének 10 %-án végzett olajnövény-termesztésből származó olaj energia-önellátást eredményezhetne a traktorok üzemanyag-ellátása terén, amennyiben azt csak erre a célra használnák fel! Az EGSZB már korábbi véleményekben ([23]) is rámutatott arra, hogy észszerűnek tartja egy külön stratégia kiadását a nem észterezett (tehát tiszta) növényi olaj mezőgazdasági gépekben történő alkalmazásához a dízelhez történő hozzákeverés helyett. A B100 típusú üzemanyagok (100 % észterezett növényi olaj) használatát azonban szintén figyelembe kell venni. Az ennek során keletkező olajpogácsa ([24]) kiváló fehérjetakarmány (ugyanez vonatkozik az alkohol előállításából származó hulladékokra).

4.10. Néhány tagállam – nagyon különböző okokból – már dolgozik az állatállományok leépítésén (például Hollandia). Ez előírható rendeletileg, vagy megvalósítható piacgazdasági intézkedések révén. Az EGSZB – az egyértelmű környezetvédelmi és állatjólléti normák mellett – elsődlegesen piacgazdasági megoldásokat szorgalmaz, amelyekkel meg lehet teremteni annak feltételeit, hogy új regionális értékláncok épüljenek ki, amelyek önfenntartóak és nem függenek tartósan a támogatásoktól. Egyidejűleg perspektívákat kell kínálni lehetőleg valamennyi állattartó gazdaság számára. Emellett lehetőleg az EU összes mezőgazdasági termelője számára lehetővé kell tenni a fenntartható termelést és a biztos megélhetést. Ez megkívánja a tisztességtelen versennyel és a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokkal szembeni védelmet, ehhez pedig arra van szükség, hogy az átalakulási folyamat során a mezőgazdasági termelők piaci ereje egy globális fenntartható élelmiszerrendszer irányában erősödjön.

4.11. Mindez újfent azt mutatja, hogy egy növényi fehérjékre és növényi olajokra vonatkozó fenntartható uniós stratégiának a teljes agrár-élelmiszeripari rendszert figyelembe kell vennie; egy elszigetelt termesztési stratégia nem visz előre.

4.12. A piaci mechanizmusokat úgy kell kialakítani, hogy tükrözzék a tényleges szociális, társadalmi és környezeti költségeket. A piaci hiányosságokat csak tényeken és tudományos alapokon nyugvó állami beavatkozásokkal lehet korrigálni, amelyek célja a költségek és a társadalmi haszon közötti kompromisszum valamennyi érdek figyelembevételével történő optimalizálása.

Kelt Brüsszelben, 2022. október 27-én.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Christa SCHWENG

([23]) Az EGSZB véleménye a megújuló forrásokból előállított energia támogatásáról (HL C 77., 2009.3.31., 43. o.).
([24]) A repce sajtolásakor körülbelül 1/3 rész olajat és 2/3 rész úgynevezett olajpogácsát kapunk.